

schooltaal thuis taal

SCHOOLTAAL THUISTAAL; brief aan de voorzitter van de VON

Korte inhoud van de nota Schooltaai-Thuistaai

deel 1 school en dialect

Hoewel de school natuurlijk alle leerlingen de standaardtaal (het ABN) moet leren lezen en schrijven, spreken en verstaan, moet ze toch niet negeren dat bij aanvang van de schoolloopbaan veel kinderen die standaardtaal niet beheersen. Uitgaande van hun dialect moeten de onderwijsgeevenden zo spoedig mogelijk leerlingen leren de standaardtaal te gaan gebruiken.

deel 2 taal op school wat anders dan thuis

Taalgebruik van arbeiderskinderen schijnt schoolsucces te belemmeren. Deze kinderen spreken een stadsdialect, soms ook in de nota in termen van Bernstein als beperkte code aangeduid. Het geringe schoolsucces kan veroorzaakt worden door incidentele taalontwikkelingsstoornissen, of door structurele verschillen tussen schooltaal en de taal van de arbeiderskinderen. Hoewel hier ook wel functionele verschillen tussen schooltaal en milieutaal terloops genoemd worden, wordt de schooltaal vooral geïdentificeerd met de standaardtaal. Zo wordt dan ook de milieutaal-problematiek tot een soort dialectproblematiek omgevormd. Middelen om de kloof tussen schooltaal en milieutaal voor arbeiderskinderen te verkleinen zijn o.a. kringgesprek, spel, projectonderwijs.

deel 3 thematisch tegenover cursorisch taalonderwijs

Naast thematisch moedertaalonderwijs zullen vaardigheden die daarin

niet gestructureerd genoeg aan bod komen cursorisch moeten worden gegeven. De SLO kan alleen modellen voor leerplannen maken en als informatiedoorgever fungeren. Het veld, iedere school voor zich, moet voor de eigen situatie het schoolwerkplan maken. In zo'n schoolwerkplan zullen op den duur ook uitspraken over de relatie ouders-schoolbuurt moeten komen.

Beste VON-voorzitter,

Was het een opwarmertje voor VON-leden, je stukje¹ in *Moer over schooltaal-thuis taal*, een stukje om VON-leden te stimuleren de nota te lezen en naar de ledenvergadering te komen?

Ik ben er minder van onder de indruk dan jij. Vandaar dat het me zinnig leek er hier wat nader op in te gaan.

Veel theoretische kritiek op de nota zal ik niet geven. Ik wil je schrijven over wat de nota voor mensen die in het onderwijs werken mijns inziens betekenen kan.

'De nota is boeiend en behoorlijk leesbaar', zo schrijf je. Als je goed bent ingevoerd in de sociolinguïstiek zeker?! Maar als je er nog niet veel over gelezen hebt, hoe ligt dat dan?

En: wat verwacht de ACLO-M van de nota? Over de nota *School en dialect* organiseerde ze discussiebijeenkomsten met onderwijsgeevenden in de probleemgebieden. Wat voor acties begeleiden *Schooltaal-thuis taal*? Achterin de nota staan acht vragen waarop de ACLO-M graag antwoord heeft van alle betrokkenen. Dan hopen en veronderstellen ze zeker dat onderwijzers en kleuterleidsters de nota, die ongevraagd in de brievenbus terechtkwam, lezen en bovendien nog in de pen klimmen om er een gedegen en doortimmerde reactie op te formuleren.

Bij drie van de vier scholen waar ik op bezoek ging hadden ze het boekje gezien, op de leestafel gelegd en (ongelezen) in de archiefkast gestopt. En dat kwam niet doordat de problematiek niet leeft. Op de basisschool 'De driemaster' in Nijmegen bijvoorbeeld vergadert het team wekelijks over inhoudelijke onderwijsproblemen. Ze hebben daar twee jaar geleden *Onderwijs aan arbeiderskinderen*² uitvoerig doorgesproken. Maar deze nota van de Commissie is in de kast blijven liggen. Hoe komt dat?

Zou dat niet een belangrijke handicap van zo'n

ACLO-nota zijn: het voorzichtige, vrijblijvende, neutrale, niet emotionele karakter? Als je in het onderwijs staat heb je niet direct behoefte aan een overzicht vanuit de wetenschap of suggesties voor wetenschappelijk onderzoek. Je staat voor praktische problemen. Ook op de ledenvergadering wezen mensen op deze knelpunten. Een van de auteurs van deze nota, Hans van Tuijl, legde me uit dat het de bedoeling van de commissie is geweest met de nota een discussie op gang te brengen in de scholen. Ze wilde ook slechts globale suggesties doen voor oplossingen, omdat de scholen zelf verantwoordelijk zijn voor hun eigen concrete aanpak van de taalproblemen. Zelf vind ik *Schooltaal-thuis taal* niet zo erg uitnodigen tot discussie. Een goede discussienota moet immers de verschillende keuzes waarvoor je komt te staan helder en overzichtelijk aangeven.

Als er zich nu bijvoorbeeld één onderwerp tot discussie leent, lijkt me dat toch de kwestie of leerlingen in de klas hun eigen taal kunnen blijven spreken. In de nota worden twee mogelijkheden genoemd:

- het dialect rigoureuus uitbannen en alleen standaardtaal eisen,
- het dialect accepteren en langzamerhand de standaardtaal aanleren.

De derde mogelijkheid, namelijk om geen standaardtaal aan te leren hebben de schrijvers bewust niet genoemd. Zij kiezen voor standaardtaal omdat het de Groningse in staat stelt de Maas-trichtenaar te begrijpen en omdat voor een carrière in het voortgezet onderwijs standaardtaal onmisbaar is.

Dat het nodig is binnen een land iedereen te verstaan en niet wanneer een nationale grens overschreden wordt, overtuigt me niet. Nog *minder* ga ik mee met het argument dat standaardtaal toegang geeft tot een succesvolle (school)loopbaan. De keuze voor atheneum dan wel Ibo is afhankelijk van de sociale klasse waaruit de leerling komt. Dat is *niet* afhankelijk van het al dan niet perfect de standaardtaal spreken (ook al telt na-

tuurlijk het atheneum een zeer groot percentage standaardtaalsprekers onder zijn leerlingen).

Emancipatie

Ik vind de derde mogelijkheid de meest emanciperende. Mijn argumenten ontleen ik mede aan het boekje van Trudgill *Accent, dialect and the school*³ waarover Jan Sturm een waarderend artikelje in *Moer* 1976 schreef⁴. Trudgill ontzenuwt één voor één de argumenten pro de standaardtaalverwerving. Hij concludeert dat het laatste argument tenslotte toch is de lagere status van de niet-standaardtaal (vooral in de ogen/oren der schoolmeesters). Streef je werkelijk het belang van het kind na, dan moet je zien die status van alle taalvarianten gelijk te maken aan die van de standaardtaal. Ikzelf denk dat de sociale status van de taal van een groep mensen niet op te vijzen valt als die groep als sociale klasse een ondergeschikte positie blijft houden in het maatschappelijk systeem.

Kinderen van arbeiders een andere taal leren lijkt me toch ook geen oplossing. Door een andere taal gaan ze toch niet tot een andere klasse behoren? Heeft een standaardtaalsprekende schoonmaker meer aanzien dan een dialectsprekende? Binnen zijn eigen groep zal hij behoorlijk belachelijk gemaakt worden en zijn werkgever neemt hem niet eerder aan dan een dialectsprekende, zo onderzocht Trudgill. Ik kom er niet uit. Voor standaardtaalverwerving bij niet-standaardtaalsprekers heb ik onvoldoende argumenten. Ik zie vooral zin in de uitbreiding van de eigen taal, vooral bij die leerlingen die door hun afkomst toch niet tot de 'elite van de toekomst' zullen gaan behoren. De school kan deze leerlingen geen andere kansen geven. Een klein aantal slechts komt ondanks hun milieu op de universiteit terecht, de andere universiteit-bezoekers komen daar *dankzij hun milieu*.

Het tweede deel van de nota

Zo kom ik dan terecht op een punt in de nota waar ik niet goed uitkom. Het eerste deel gaat over school en dialect, de kwestie van regionale taalvarianten. Het tweede deel gaat over schooltaal milieutaal, en daar wordt speciaal aandacht besteed aan het sociolect⁵ van arbeiderskinderen. Ik vind dat in de nota veel te weinig aandacht wordt gegeven aan het cultuurverschil tussen

sociolecten en standaardtaal.

Maar er is meer waar de nota overheen wandelt. Naast de culturele verschillen tussen de schooltaal en de taal van de arbeiderskinderen, zijn er ook verschillen in functie. De functie van de taal op school is namelijk o.a. overbrengen van kennis over 'de wereld', leren in abstractie een gedachte uit te werken. Via de schooltaal wordt in de school ook het gedrag van de leerling gevormd en daar ligt dan ook de enige overeenkomst met de functie van de taal thuis. Thuis functioneert de taal vooral om te bevestigen dat je tot dezelfde subcultuur behoort, om sociale relaties te onderhouden of om concrete handelingen gedaan te krijgen. Dit soort functiever verschillen moet je los bekijken van de taalvormverschillen zoals woordenschat, zinsbouw en uitspraak.

Daarom zijn arbeiderskinderen in streken waar een sterk van de standaardtaal afwijkend dialect gesproken wordt, dubbel gehandicapt. Met het aanleren van de standaardtaal zijn die kinderen nog niet uit de brand. De school blijft voor hun vaak een vreemd laboratorium voor lettervreters dat niets te maken heeft met hun leefsituatie thuis en met hun toekomst. Behalve dan dat ze er zolang ze leerplichtig zijn, hun tijd moeten uitzitten en hun meesters mogen pesten.

Al met al hebben mijn bezoeken en gesprekken me geleerd dat op verschillende kleuter- en basisscholen in taalprobleemsituaties al veel is veranderd. Trees Polter, onderwijzeres in Hoorn, vertelde hoe zij het voor elkaar hebben gekregen dat hun Westfriese arbeiderskinderen vrijuit praten en schrijven op school. Bij de volwassenen, die ze ook lesgeeft, merkt ze sterk de geremdheid zich in schoolsituatie, en zeker op schrift, te uiten. De nu volwassenen zitten nog met de herinnering aan hun lagere-schooltijd, die ze voor altijd deed beseffen: op taalgebied kan ik niks. Gelukkig gebruiken nu al veel basisscholen de middelen die de nota suggereert: projecten, kringgesprekken, spel e.d. Vaak blijven naast die nieuwe werkvormen de oude taalmethodes bestaan. Over het afschaffen ervan wordt wel veel gepraat, maar weinigen durven het al aan. En met die bijzondere werkvormen zijn de onderwijzers toch al zoveel extra tijd en energie kwijt. Kan een ACLO-M niet helpen bij het proces van afschaffing van taalmethodes? Licht zo iets niet meer in de behoeften van praktijkmensen dan al die mooie onderzoekssuggesties die de nota doet? Je neemt zoveel verantwoordelijkheid op je als je op je eentje of als school

zo'n houvast als een taalmethode overboord gooit!

Is er in het kleuter- en basisonderwijs dan al iets gaande van acceptatie van de eigen taal van het kind, in het voortgezet onderwijs blijken soms nog verschrikkelijke toestanden te bestaan. De rigoureuze vakkenscheiding maakt daar van de Nederlandse leraar vaak niet meer dan een *correctheidswaakhond*. De leerlingen van Ruurd Werner die op een opleiding voor gezinsverzorgster werkt, komen vooral van huishoudscholen. Van huis uit spreken zijn leerlingen Westfries, Volendams enzo, en op de huishoudschool zijn ze nogal eens door hun leraren om hun taal zó voor schut gezet, dat hij alle lestijd nodig heeft om ze weer aan het praten en schrijven te krijgen.

Pas de reële situatie kan ze na veel wikken en wegen ertoe brengen hun mond open te doen en bijvoorbeeld een telefonische afspraak met iemand te maken. Ik denk toch, dat als de VON weer eens haar prioriteiten gaat bepalen, in het derdegraadsveld nog erg veel te doen is. Het is zó het terrein van de toch al uitgerangeerden, dat deze regering zich zo druk wel niet zal maken. Een ACLO-M-nota over het lbo zal nog wel even op zich laten wachten, ben ik bang.

Groet van

*Veronica Scheffers
VON-lid*

Noten

- 1 *Moer* 1978: 2, p. 3-5.
- 2 *Onderwijs aan (arbeiders)kinderen. School, buurt en maatschappij* Didactische analyse 3b door C. van Calcar en W.I.M. van Calcar. Groningen 1975.
- 3 P. Trudgill *Accent, dialect and the school* London 1975.
- 4 Jan Sturm 'Trudgills tolerantie: een oplossing voor de problematiek rond dialect en school?' in *Moer* 1976: 6, p. 319-335.
- 5 *Sociolect*: sociaal dialect, het gaat om de taalvariant die niet bepaald wordt door aardrijkskundige ligging (zoals Limburgs, Westfries) maar door de sociale klasse waarin de spreker verkeert.